

Spraakontwikkelingsdyspraxie (SOD)

Informatie voor patiënten

Met deze folder willen we ouders, familie en begeleiders informeren die in contact komen met kinderen met een spraakontwikkelingsdyspraxie (SOD). Je leest meer over de kenmerken van SOD, wat de therapie inhoudt en waarin SOD verschilt van een coördinatieontwikkelingsstoornis (DCD) of ontwikkelingsdysfasie (OD). Verder vind je concrete tips voor ouders, leerkrachten en logopedisten.

Andere benamingen voor spraakontwikkelingsdyspraxie (SOD) zijn:

- ✓ verbale ontwikkelingsdyspraxie (VOD)
- ✓ Childhood Apraxia of Speech (CAS)
- ✓ Developmental Verbal Dyspraxia (DVD)
- ✓ Developmental Apraxia of Speech (DAS)

Wat is spraakontwikkelingsdyspraxie?

Kinderen met spraakontwikkelingsdyspraxie (SOD) hebben problemen met het precies en consistent plannen van de bewegingen die nodig zijn voor spraak. Daardoor worden klanken anders uitgesproken dan bedoeld en zijn er problemen met de verstaanbaarheid van wat het kind zegt.

SOD is een ontwikkelingsprobleem, en is dus niet het gevolg van een neuromusculaire stoornis (stoornis in de zenuwen, in de spieren en/of op de overgang tussen zenuw en spier) of beperkingen van de articulatieorganen (bv. tong, lippen ...).

Een kind kan enkel SOD hebben, maar de stoornis kan ook deel uitmaken van een ernstige taalontwikkelingsstoornis (ontwikkelingsdysfasie of OD). Soms is er een ruimer probleem met het plannen van algemene grove en/of fijne motoriek (coördinatieontwikkelingsstoornis of DCD). Belangrijk om te weten: niet elk kind met OD of DCD heeft sowieso SOD, en niet elk kind met SOD heeft ook OD of DCD.

Spraakontwikkelingsdyspraxie is een ernstig probleem. Ondanks intensieve logopedie kunnen de moeilijkheden aanwezig blijven, maar de verstaanbaarheid van de spraak kan dankzij oefening op lange termijn wel verbeteren.

Wat zijn de belangrijkste kenmerken van spraakontwikkelingsdyspraxie?

Kernsymptomen:

- **Onregelmatig foutenpatroon:** het kind maakt niet steeds dezelfde uitspraakfouten. Het spreekt een bepaald woord telkens anders uit.
- **Verstoorde coarticulatie:** het kind heeft het moeilijk om klankovergangen te maken. Het is bijvoorbeeld lastig om snel na elkaar verschillende klanken uit te spreken die op verschillende

plaatsen in de mond worden gevormd. Er worden meer fouten gemaakt bij zinnen of complexe woorden dan bij klanken of eenvoudige woorden. Het kind maakt soms zoekende bewegingen met zijn mond voordat het spreekt. Zo probeert het de kaak, tong en lippen juist te plaatsen om klanken, lettergrepen en woorden uit te spreken.

- **Verstoorde prosodie:** soms maakt het kind gebruik van een ongewone klemtoon en een ongevoel ritme bij het uitspreken van woorden, zinsdelen of zinnen. Ook is het voor het kind vaak moeilijk om het volume of de luidheid van de stem te controleren (bv. fluisteren is moeilijk).

Bijkomende problemen:

- Het is moeilijk om een gedachte of een gebeurtenis verstaanbaar te vertellen.
- De naaste familie begrijpt het kind meestal beter dan mensen die het kind niet kennen, al is het ook voor hen soms nog moeilijk om het kind te verstaan.
- Het kind gebruikt soms andere woorden dan het eigenlijk wil gebruiken. Zo probeert het woorden te vermijden die moeilijk zijn om uit te spreken.
- Het kind gebruikt veel niet-verbale communicatie zoals gebaren, wijzen, aanraken en uitbeelden om zichzelf toch verstaanbaar te maken.
- Het kind maakt meer fouten wanneer er veel verwacht wordt en wanneer de druk om te presteren hoog is.

Tips voor ouders

- Leg aan de omgeving uit wat SOD is en hoe je hiermee kan omgaan. Zo creëer je een aangename en ondersteunende omgeving voor je kind.
- Richt je aandacht op wat je kind zegt en niet hoe je kind het zegt.
- Ondersteun en moedig je kind aan bij elke poging tot spreken. Hierdoor motiveer je je kind en krijgt het meer zelfvertrouwen. Zo help je het om succeservaringen te bereiken.
- Probeer tijdens het verhaal van je kind sleutelwoorden op te pikken. Haal zoveel mogelijk informatie uit de context. Hier kan je dan verder op in gaan. Zo heeft het kind het gevoel dat het begrepen wordt.
- Hoe gestructureerder een gesprek verloopt, hoe beter. Gerichte vragen kunnen je kind helpen tijdens een gesprek.
- Toon interesse in de leefwereld van je kind. Zo zal je je kind beter begrijpen en kan je beter communiceren met je kind. Laat je kind bijvoorbeeld zelf kiezen in welk boekje het wil lezen.
- Geef je kind de tijd om rustig te spreken en om gedachten uit te drukken. Traag spreken helpt om klanken beter te kunnen vormen en woorden beter te kunnen uitspreken. Let wel: concrete instructies zoals 'zeg het maar traag' of 'zeg het eens rustig' kunnen een averechts effect hebben en vooral stress opleveren. Onderbreek het kind ook niet en vul het verhaal niet aan om je kind te proberen helpen.
- Verplicht je kind niet voortdurend om te herhalen. Steeds vragen om te herhalen of zinnestjes als 'zeg het nog eens een keer en denk goed na' kunnen net leiden tot meer frustratie. Het kind verbeteren of iets laten herhalen doe je beter alleen in concrete oefensituaties, bijvoorbeeld bij het herhalen van de oefeningen uit de therapie of bij het aanleren van de nieuwjaarsbrief.
- Het is belangrijk om de oefeningen die aan bod komen in de therapie, ook thuis te oefenen. Zo zal je kind de aangeleerde dingen sneller gebruiken op momenten buiten de therapie (thuis, op school, tijdens hobby's ...). Gebruik de klanksymbolen en gebaren die in de therapie aan bod komen. Wanneer het kind deze niet alleen tijdens de therapie, maar ook thuis en in de klas gebruikt, zal het sneller vooruitgang boeken.

- Doe ook leuke dingen met je kind. Dit is zeker even belangrijk dan oefenen op spraak en taal. Bijvoorbeeld samen in een boekje lezen, een gezelschapsspel spelen, samen knutselen ...
- Respecteer het tempo waarin het kind vorderingen maakt. De spraak van kinderen met SOD verbetert erg langzaam. De behandeling van SOD vraagt tijd en een grote inspanning, zowel van je kind als van de omgeving.
- Maak regelmatig klank- of video-opnames van je kind. Zo kan je de kleine verbeteringen in uitspraak beter opmerken. Reageer positief op kleine verschillen die je hoort.
- Je kan veel doen om je kind te helpen, maar doe dit niet allemaal tegelijkertijd. Probeer strategie per strategie om te kijken wat het beste werkt.

Tips voor leerkrachten

- Leg aan de klas uit wat SOD is of laat het kind het zelf vertellen.
- Geef het kind tijd om te antwoorden.
- Beloon de communicatiepogingen van het kind en moedig het aan, maar verplicht niet tot spreken.
- Laat het kind niet onverwachts iets zeggen of vertellen voor de klas. Bij kringgesprekken kan je op voorhand afspreken waarover het iets moet vertellen, wanneer het aan de beurt zal komen en hoelang het mag duren. Bij spreekbeurten kan je met het kind bespreken wanneer het aan de beurt wil komen (bv. als tweede leerling, zodat het niet de spits moet afbijten, maar ook niet te lang moet wachten).
- Ondersteun oefeningen en taken visueel met prenten, pictogrammen en symbolen. Zo heeft je leerling meer houvast.
- Laat het kind gebruikmaken van schriftbeeld, woordkaartjes of tekst om de spraak te ondersteunen. Bij spreekbeurten kan het kind bijvoorbeeld kernwoorden op het bord schrijven. Tekenen kan een moeilijke uitleg of beschrijving ook ondersteunen.
- Soms kan je een andere leerling inzetten als 'buddy'. Dit is iemand die de leerling met SOD goed verstaat en indien nodig als 'tolk' kan functioneren.
- Vanaf het eerste leerjaar is luidop lezen een goede oefening. Tijdens luidop lezen worden de woorden vaak beter uitgesproken. Het kind hoort zichzelf spreken en kan zo proberen deze betere uitspraak te gebruiken tijdens het spontaan spreken.
- Tijdens het luidop lezen kan je gebruikmaken van een kaart met alle klanksymbolen. Elk klanksymbool verwijst naar een specifieke letter. Als het voor het kind niet lukt om een bepaalde letter correct uit te spreken, kan het het juiste klanksymbool aanduiden op de kaart, zodat je weet welke letter het bedoelt (ook al is de klank fout). Gebruik de klanksymbolen en gebaren die in de therapie aan bod komen. Wanneer het kind zowel in de therapie als thuis en in de klas gebruikt, zal het sneller vooruitgang boeken.
- Geef het kind tijd om de juiste klanken op te roepen. Oefeningen op snelheid zullen het kind frustreren en onzeker maken.
- Hou rekening met de motivatie en frustratiedrempel van je kind. Pas de inhoud van de oefening en de moeilijkheidsgraad indien nodig aan.
- Gebruik een heen-en-weerschriftje. Zo weet je als leerkracht waar het kind thuis en in de therapie mee bezig is. Zo kan je wanneer het kind iets vertelt, sneller afleiden waarover het zou kunnen gaan. Hierin kan ook geschreven worden waar het kind mee bezig is op school, waar op gewerkt wordt tijdens de therapie en hoe het oefenen thuis verloopt. Op deze manier wordt er gecommuniceerd met alle partijen en kunnen er, indien nodig, op tijd aanpassingen gebeuren op school, in de therapie of thuis.

Tips voor logopedisten

- Kies functionele oefendoelen, die bruikbaar zijn in het dagelijks leven. Start bijvoorbeeld met het aanleren van klanken die regelmatig voorkomen in veelgebruikte woorden. Begin met wat gemakkelijk is voor het kind en bouw de therapie zo verder op. Probeer waar mogelijk in te spelen op de interesses van het kind.
- Pas in de therapie de principes van motorisch leren toe op functionele oefendoelen. Vaak is ondersteuning via andere zintuigen zinvol (bv. kijken, voelen, horen).
- Betrek de ouders intensief bij de therapie. Elke dag meermaals kort oefenen is noodzakelijk om retentie en generalisatie te kunnen bereiken.
- Enkele specifieke therapieprogramma's die gebruikt kunnen worden zijn:
 - ✓ *Prompts for Restructuring Oral Muscular Phonetic Targets, PROMPT* (Deborah Hayden): PROMPT biedt een tactiel-kinetische benadering voor spraakstoornissen. De logopedist helpt het kind met het vormen van de bewegingspatronen voor spraak, door de gewenste spiergroepen en localisaties te manipuleren.
 - ✓ *Dyspraxieprogramma* (Erlings-van Deurse, Freriks, Goudt-Bakker, van der Meulen & de Vries): alle spraakklanken worden systematisch aangeboden en inge oefend in verschillende contexten, opbouwend in moeilijkheidsgraad.
- Pure oraal-motorische oefeningen zijn niet effectief om de spraak te verbeteren. SOD is een stoornis in het plannen en programmeren van de spraak, niet in kracht. Ook louter fonologische therapie werkt niet.
- Neem voldoende tijd voor iedere stap binnen de therapie.
- Als er sprake is van een ernstig communicatieprobleem, kan daarnaast SMOG (= Spreken Met Ondersteuning van Gebaren) of een andere vorm van ondersteunende communicatie gebruikt worden.

INTERESSANTE BOEKEN

- ✓ *Spraakontwikkelingsdyspraxie: het watervalmodel in de praktijk* (Veerle Waelkens)
- ✓ *Ontwikkelingsdysfasie: een stoornis die meer aandacht dan namen verdient* (Inge Zink & Mieke Breuls)

Zelfhulpgroepen

Een zelfhulpgroep voor kinderen en gezinnen die te maken krijgen met spraakontwikkelingsdyspraxie bestaat op dit moment nog niet. Er zijn wel enkele besloten Facebookgroepen waarin ervaringen gedeeld worden (bv. 'Verbale dyspraxie en andere spraak-of motorische ontwikkelingsstoornissen'). Je kan ook steeds terecht bij de zelfhulpgroep voor ontwikkelingsdysfasie, [CETOS](#), en bij de zelfhulpgroep voor coördinatieontwikkelingsstoornis, [Dyspraxis](#).

Multidisciplinair universitair centrum voor logopedie en audiologie (MUCLA)

UZ Leuven campus Gasthuisberg
Herestraat 49
3000 Leuven

☎ 016 33 23 34

🌐 www.uzleuven.be/mucla